

Zbigniew PRZYBYŁEK

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Manipulacje jako element kultury politycznej (na przykładzie dyskursu medialnego w kwestii zapłodnienia *in vitro* w kampanii prezydenckiej w Polsce w 2015 roku)

Streszczenie: Kampanie wyborcze sprzyjają manipulacjom. Kwestia zapłodnienia *in vitro* była jednym z głównych tematów omawianej kampanii prezydenckiej w Polsce w 2015 roku. Kandydaci manipulujący w tym zakresie odnieśli znacznie lepsze wyniki od kandydatów, u których autor nie odnalazł zabiegów erystycznych. Może to świadczyć o tym, iż są one istotnym elementem polskiej kultury politycznej, a społeczeństwo nie zawsze jest tego świadome lub toleruje ich obecność.

Słowa kluczowe: kultura polityczna, dyskurs medialny, manipulacja

---

Wprowadzenie

Pojęcie kultury politycznej nie jest jednoznaczne. Posiada ono interdyscyplinarny charakter. Na potrzeby niniejszego artykułu autor uznaje, iż jest to zbiór wartości, postaw i wzorów zachowań dotyczących wzajemnych relacji władzy i opinii publicznej (Kamińska- Szmaj, 1994, s. 9–11). Obecnego znaczenia termin ten nabrał po zakończeniu II wojny światowej (Marshall, 2006, s. 166). Kultura polityczna dotyczy zarówno podsystemu politycznego, jak i kultury danego społeczeństwa (Gilejko, 2004, s. 239). Kultura polityczna obywateli to istotny element mający wpływ na jakość demokracji społeczeństwa obywatelskiego (Wnuk-Lipiński, 2005, s. 160).

Termin *manipulacja* oznacza z kolei: „kierowanie kimś bez jego wiedzy, także naginanie lub przeinaczanie faktów w celu wpływania na cudze poglądy i zachowania dla osiągnięcia własnych celów” (Sobol, 2002, s. 435–436). Manipulacje są przedmiotem badań naukowców z różnych dziedzin – politologii, medioznawstwa, językoznawstwa, psychologii, filozofii, pedagogiki, a także socjologii. Kwestią tą zajmowali się już starożytni myśliciele – sofisci, którzy kształcili warstwy wyższe dla obrony

ich interesów, a także w celach artikulacji grupowych poglądów w ramach systemu demokratycznego w Atenach (Höffe, 2008, s. 25). Według sofistów debata stanowi właściwą metodę poszukiwania rozwiązania (Kampka, 2014, s. 12).

W obszarze nauk politycznych należy pojęcie *manipulacja* rozumieć jako miękkie zarządzanie – przyjmowanie danego poglądu w sytuacji, w której nie mamy świadomości, iż został on nam narzucony (*Symposium*, 2016). Można to uznać za szczególny, nieuczciwy przypadek perswazji (Grapiel, Leszczyńska, 2004, s. 7; D’Almeida, 2004, s. 7), która to z kolei jest jednym z rodzajów utrzymywania władzy politycznej (Kampka, 2009, s. 23). Manipulacja to także przykład retoryki (Kampka, 2014, s. 7–8). Z kolei uznając, iż *populizm* to: „głoszenie, lansowanie idei, zamierzeń politycznych, ekonomicznych i innych za pomocą haseł łatwo trafiających do przekonania, chwytliwych, zgodnych z oczekiwaniami większości, w celu zyskania poparcia społeczeństwa i osiągnięcia przy jego pomocy wpływów lub władzy” (Sobol, 2002, s. 716), można stwierdzić, iż manipulacje to przykład także tego zjawiska.

Manipulacja to również forma przemocy symbolicznej, którą Pierre Bourdieu określa jako czysto duchową oraz pozbawioną realnego wymiaru, miękką oraz niejednokrotnie niewidoczną. Według niego warunkiem koniecznym sprawowania władzy symbolicznej jest współudział osób jej podległych (Bourdieu, 2007, s. 503–508). Manipulacja to obecnie powszechne zjawisko, gdyż środowisko informacyjne, w którym żyjemy, to obszar podatny na ich oddziaływanie (Babik, 2011, s. 11–17). Osobę czy grupę ulegającą manipulacji należy uznać w ocenie autora za reprezentanta ofiary, a sprawcę manipulacji, któremu udało się narzucić swój pogląd za posiadającego władzę. W tym miejscu warto wspomnieć o Michelu Foucault (francuskim badaczu języka i biopolityki), który chciał bronić społeczeństwa, a także jednostek przed dyskursami, zamazującymi kapilarną istotę władzy (Bińczyk, 1999, s. 67–72).

W obecnych społeczeństwach władza to cecha relacji, a nie atrybut osobowościowy aktora. Przybiera ona charakter wpływu społecznego (Pawłowska, 1996, s. 13). Manipulacje polityczne zatem nasilają się w szczególności w okresie kampanii wyborczych, a kwestia zapłodnienia *in vitro* była istotnym tematem kampanii prezydenckiej w Polsce w 2015 roku, ponieważ kampania ta zbiegła się w czasie z pracami parlamentu nad ustawą w tym zakresie. W tym temacie głos zabrali publicznie wszyscy z 11 kandydatów. Choć nie we wszystkich wystąpieniach autor doszukiwał się aspektów/cech manipulacji społecznej, część z nich posia-

dało taki właśnie charakter, a niejednokrotnie były one emocjonalne. Aktorzy publicznej debaty sięgają do emocjogenności kwestii ochrony życia człowieka. Emocje są przez nich wykorzystywane instrumentalnie, jako istotny środek propagandy (Wejbert-Wąsiewicz, 2011, s. 165).

Termin *dyskurs* staje się coraz bardziej popularny w naukach społecznych. Analiza dyskursu, którą autor stosuje w tej publikacji, pochodzi z lingwistyki, semiotyki. Stosuje się ją w coraz większej liczbie prac. Staje się ona popularna w różnych dyscyplinach akademickich, np. psychologii, socjologii, historii, kulturoznawstwie oraz politologii. Na potrzeby niniejszego artykułu autor uznaje analizę dyskursu za badanie określonych wypowiedzi (Howarth, 2008, s. 11–14), a także sposobu mowy (Silverman, 2010, s. 76–77). Inne metody wykorzystane w tej pracy to studium przypadku i metoda porównawcza.

Istotną rolę w przygotowaniu niniejszego artykułu odegrały materiały medialne, co niewątpliwie pozostaje wskaźnikiem zjawiska mediatyzacji polityki (bardzo istotną rolę w omawianej kampanii prezydenckiej odegrały także media internetowe, społecznościowe np. facebook) (*Wybory*, 2015). Według francuskiego socjologa mediów – Erica Maigreta – właśnie komunikacja medialna zajęła główne miejsce w naukach społecznych (Maigret, 2012, s. 45).

Kwestia zapłodnienia *in vitro*, będąca istotnym tematem omawianej kampanii, dotyczy aksjologii, konkretnie etyki, ale także ideologii. To właśnie ideologia jest pośrednikiem między propagandą (manipulacje to rodzaj propagandy) a wartościami społecznymi. Ideologia wpływa na propagandę, ale też na politykę (Kula, 2005, s. 42).

Niniejszy artykuł dotyczy manipulacji społecznych, w tym politycznych, a konkretnie kampanijnych. Celem jego jest opis i próba eksplanacji form manipulacji stosowanej przez kandydatów na podstawie analizy przekazów medialnych z kampanii prezydenckiej w Polsce w 2015 roku, którą autor obserwował. Tematyka artykułu związana jest głównie z socjologią polityki, kultury, mediów oraz języka, w mniejszym zaś stopniu z socjologią moralności, prawa i emocji.

Typy i techniki manipulacji politycznych

Istnieją różne typy manipulacji w polityce. Znajdują się wśród nich manipulacje medialne, np. zniekształcanie informacji, sondażowe – np. celowo nierzetelne interpretowanie danych, wizerunkowe – np. kreowanie

polityka na łagodnego przed wyborami lub ośmieszanie polityka z przeciwnej opcji poprzez pokazywanie tylko kompromitujących go materiałów, wyborcze – np. skłamanie kandydata przed wyborami (choć w opinii części badaczy kłamstwo wykracza poza granice manipulacji), informacyjne – np. zatajenie jakichś danych czy manipulacje prawne – np. stanowienie korzystnych przepisów dla ustanawiającego lub jego znajomych, czy rodziny (Daniel, 2010). Jedna manipulacja może należeć do więcej niż jednego typu, ich klasyfikacje nie są rozłączne.

Przyjmując inne kryterium, można wyodrębnić różne techniki manipulacji. Robert Cialdini, znawca propagandy, wyróżnia 6 podstawowych technik wpływu społecznego: społeczny dowód słuszności, regułę wzajemności, zaangażowanie i konsekwencję, lubienie i sympatię, autorytet oraz regułę niedostępności (Doliński, 2005, s. 30–45). Z regułą wzajemności mamy do czynienia – np. gdy wyborca głosuje na kandydata, który wie o tym; kiedy kandydat zostaje np. posłem, wyborca przypomina mu, że na niego głosował i prosi posła o poparcie konkretnego projektu ustawy. Poseł czuje się wówczas zobowiązany i głosuje niezgodnie ze swoim sumieniem (Gaworski). Technika manipulacji polegająca na wykorzystaniu zaangażowania występuje przykładowo, gdy ktoś jest związany z daną partią polityczną, ma wielu znajomych wśród jej członków, do tej pory pomagał w kampaniach wyborczych, ale w pewnym momencie partia zmienia program i ta osoba już tego nowego programu nie popiera. Jednak w związku z dotychczasowym zaangażowaniem na rzecz partii głosuje w wyborach dalej na nią. Ważna technika manipulacji łączy się z eksponowaniem autorytetów – np. znany i lubiany aktor popiera danego kandydata w wyborach prezydenckich i fani tego aktora głosują na popieranego kandydata, mimo, iż nie popierają jego programu – nawet mogą się nim nie interesować (Gaworski). Stosowanie zasady społecznego dowodu słuszności występuje często u przedstawicieli ruchów społecznych, którzy wybiórczo nagłaśniają korzystne dla nich kwestie, np. wyniki wybranych badań sondażowych. Reguła niedostępności jest z kolei wykorzystywana często przez małe partie reprezentujące środowiska marginalne, które wywołują lęk u swoich wyborców twierdząc, że gdy ich zabraknie nikt nie będzie reprezentował ich interesów, co powoduje mobilizację elektoratu. Natomiast co do kwestii lubienia i sympatii, występuje prawidłowość znana z psychologii społecznej mówiąca o tym, że chętniej zgadzamy się z osobami, które lubimy (Doliński, 2005, s. 38).

W sferze polityki można także wyróżnić inne techniki. Jedną z nich jest stosowanie pytań zamkniętych – np. – „Głosujesz na Zjednoczoną

Lewicę, czy Partię Razem?” Intencją autora tego pytania może być tylko to, aby ktoś zagłosował na partię o określonej ideologii, odpowiadający nie będzie miał odwagi powiedzieć, że głosuje np. na PO, odpowie np., że na Zjednoczoną Lewicę i tak już zagłosuje. Interesującym sposobem manipulacji jest także prezent. Jest to związane z sekwencyjną techniką manipulacji nazywaną „drzwiami w twarz”. Najpierw wystosowujemy większą prośbę i spotykamy się z odmową, następnie wystosowujemy prośbę „mniejszą”, czyli cel jaki chcemy osiągnąć. Np. znajomy polityk prosi o zebranie 40 podpisów pod jego kandydaturą, a dana osoba nie ma ochoty tego zrobić. W tej sytuacji polityk prosi, by zebrać ich 10 (dał „prezent” w postaci 30 podpisów mniej do zebrania) i otrzymuje on zgodę na zebranie tej mniejszej liczby podpisów. Jeszcze inną metodą manipulacji jest stosowanie cytatów. Polega ona na przytaczaniu słów np. osób które nie istnieją, po to, aby kogoś przekonać, np. do podpisania danego projektu obywatelskiego (Gaworski).

Najsłynniejsze manipulacje polityczne w kampaniach wyborczych III RP

We współczesnej polityce polskiej (III Rzeczpospolitej) mieliśmy do czynienia z wieloma manipulacjami. Najsłynniejszym przykładem manipulacji wyborczej, będącej zarazem kłamstwem, jest w ocenie autora postawa Aleksandra Kwaśniewskiego przed wyborami prezydenckimi w 1995 roku. Polityk ten podał mianowicie wtedy, iż posiada tytuł magistra. Prorektor Uniwersytetu Gdańskiego oświadczył jednak, iż Aleksander Kwaśniewski nie obronił pracy magisterskiej, a także nie skończył studiów (Daniel, 2010). W związku z tą postawą do Sądu Najwyższego wpłynęły liczne protesty wyborcze, jednak wybór został uznany za ważny (Dudek, 2016, s. 348–349). Inny przykład manipulacji wyborczej, będącej równocześnie prawdopodobnie kłamstwem, to postawa Jarosława Kaczyńskiego przed wyborami parlamentarnymi i prezydenckimi w 2005 roku. Powiedział on mianowicie, iż jeżeli jego brat – Lech Kaczyński – zostanie prezydentem, to on nie będzie premierem. Lech Kaczyński został prezydentem, premierem został Kazimierz Marcinkiewicz, jednak w 2006 roku przestał on pełnić swoją funkcję, a zastąpił go Jarosław Kaczyński – urzędując jako premier równoległe z prezydenturą swojego brata. Można przypuszczać, iż manipulacją polityczną była również postawa Jarosława Kaczyńskiego przed wyborami prezydenckimi w 2010

roku. Prezentował się on wtedy jako łagodny oraz wyważony w swoich racjach polityk, odmieniony przez śmierć brata w katastrofie smoleńskiej. Prawie wygrał wybory. Po elekcji jednak zaczął się zachowywać tak, jak przed 10 kwietnia, czyli w sposób mniej łagodny i wyważony. To była z kolei manipulacja wizerunkowa (Daniel, 2010). Ważnym przykładem tej kategorii strategii we współczesnej polskiej polityce jest stosowanie pejoratywnych etykiet, np. straszenie *kaczyzmem*. Pozwoliło to wygrać Platformie Obywatelskiej wybory parlamentarne w 2007 roku oraz zmobilizować do udziału w nich duży odsetek wyborców (jak na Polskę) – frekwencja ponad 50% (Fedyszak-Radziejowska, 2008).

Manipulacje kandydatów w kwestii *in vitro* w kampanii prezydenckiej w 2015 roku

Kwestia zapłodnienia *in vitro* była jednym z istotniejszych tematów kampanii prezydenckiej w 2015 roku. Głos w tym temacie zabrali publicznie wszyscy kandydaci, jednak nie wszyscy w ocenie autora dopuścili się manipulacji. Najwięcej chwytów erystycznych stosowali kandydaci, którzy osiągnęli najlepsze wyniki.

Postawa Andrzeja Dudy – zwycięzcy wyborów oraz szefowej jego sztabu – Beaty Szydło, w odniesieniu do kwestii zapłodnienia *in vitro* to typowy i słynny przykład manipulacji. Wspomniany kandydat w 2012 roku, jeszcze jako poseł, podpisał się pod projektem przewidującym karę pozbawienia wolności za stosowanie tej metody. Z kolei w 2015 roku w kampanii prezydenckiej już jako kandydat, prawdopodobnie uwzględniając to, iż większość polskiego społeczeństwa dopuszcza stosowanie *in vitro*, unikał odpowiedzi na pytania w tym zakresie, a szefowa jego sztabu – Beata Szydło (która również podpisała projekt) powiedziała nawet, iż ona nie popiera takich rozwiązań (Kazikiewicz, 2015). Z kolei w debacie 17 maja przed drugą turą wyborów, Andrzej Duda odpowiadając Bronisławowi Komorowskiemu nie sprecyzował swojego stanowiska w tym zakresie, natomiast powołał się na autorytet (co można już zakwalifikować do socjotechniki) ceniony przez zdecydowaną większość Polaków – św. Jana Pawła II. Zasugerował jednocześnie, iż prezydent może podpisać projekt ustawy w tym zakresie pod pewnymi warunkami (Polak, 2015).

Zmiana zdania na łagodniejsze przez zwycięzcę wyborów nie podobała się części konserwatywnego elektoratu. Wywołała wiele komentarzy.

Marta Brzezińska-Waleszczyk w tekście na portalu Natemat.pl napisała: „Zabieg »pod pewnymi warunkami«, czyli jak to jest zjeść ciastko i mieć ciastko” (Brzezińska-Waleszczyk, 2015). Z kolei Jan Bodakowski na portalu Prawy.pl uznał, iż kandydat ten by wygrać nie musi kokietować elektoratu katolickiego, a zlaicyzowany (Bodakowski, 2015).

Andrzej Duda stał się natomiast przedmiotem manipulacji ze strony Bronisława Komorowskiego. Jednym z głównych wydarzeń kampanii prezydenckiej w 2015 roku był spot prezydenta, w którym atakował on swojego głównego rywala krótkimi jego wypowiedziami na ten temat. Spot był bardzo emocjonalny (co jest socjotechniką), prezentował szczęśliwą rodzinę z dzieckiem z *in vitro* i wyolbrzymiał fragment projektu ustawy, mówiący o karze dwóch lat pozbawienia wolności, pod którym podpisał się Andrzej Duda. Pomijał natomiast fakty i opinie niekorzystne dla sztucznego zapłodnienia. Błażej Kmiecik na portalu Gosc.pl zastanawiał się, czy film nie naruszył etyki polityczno-medialnej (Kmiecik, 2015; *Nowy*, 2015).

W debacie 17 maja 2015 roku, prezydent i kandydat Bronisław Komorowski również przyjął podobną postawę, zarzucając Andrzejowi Dudzie, iż projekt, pod którym się podpisał w 2012 roku przewidujący karę do dwóch lat więzienia za zastosowanie metody *in vitro* to średniowiecze. Wiele razy akcentował ten wymiar kary. Sam będąc z wykształcenia historykiem prawdopodobnie zdawał sobie sprawę z realiów średniowiecza, jednak w ocenie autora, przyjmując taką postawę, liczył na zbudowanie negatywnego wizerunku Andrzeja Dudy w społeczeństwie polskim popierającym metodę sztucznego zapłodnienia (Debata, 2015).

W ocenie autora, w kampanii prezydenckiej manipulacji dopuścił się także Paweł Kukiz. W wywiadzie dla Programu Pierwszego Polskiego Radia atakował refundację zapłodnienia *in vitro*, bulwersując się oraz zestawiając ją z niskimi zasiłkami dla matek dzieci niepełnosprawnych (jest to także socjotechniczne odwołanie się do uczuć) (Kukiz, 2015). Z kolei w kwestionariuszu portalu Gazeta.pl, na pytanie dotyczące refundacji *in vitro*, wprowadził odwołanie się również do braku pieniędzy na leczenie ludzi oraz do ubóstwa, jednak z drugiej strony spokojnie odparł, iż są większe problemy, niż refundacja sztucznego zapłodnienia (*Kwestionariusz*, 2015). Również w wywiadzie dla Radia Zet przeprowadzonym przez Monikę Olejnik na pytanie o *in vitro* nie był tak zbulwersowany, jak w Radiowej Jedynce. Nie atakował refundacji, natomiast uznał, iż kwestia ta jest skomplikowana, a także dodał, iż dzieci poczęte w wyniku tej metody są przepiękne. Dodał, iż przeprowadziłby w tej sprawie refe-

rendum (w sytuacji, w której większość Polaków dopuszcza stosowanie metody *in vitro*) (Paweł, 2015).

Wspomniany kandydat stał się z kolei przedmiotem manipulacji ze strony swojego konkurenta Janusza Palikota, który stwierdził, iż jest on przeciwnikiem *in vitro*. Palikot mówiąc to prawdopodobnie liczył na przejęcie części lewicowo-liberalnego elektoratu (Bartkiewicz, 2015).

Przykładem manipulacji podobnej do zachowania Pawła Kukiza była postawa Jacka Wilka. W kwestionariuszu portalu Gazeta.pl na pytanie dotyczące sztucznego zapłodnienia uznał, iż dopuszcza metodę *in vitro*, ale bez nadliczbowych zarodków „które później trzeba będzie mordować” oraz bez finansowania z pieniędzy publicznych metody, „która jest tak wysoce kontrowersyjna” (Usłysz, 2015). Natomiast we wcześniejszym kwestionariuszu Fundacji PRO – prawo do życia był bardziej radykalny. Finansowanie sztucznego zapłodnienia z podatków nazwał skandalem oraz dodał, iż gdyby w wyniku badań potwierdziło się, iż dzieci poczęte tą metodą znacznie częściej mają wady, to nigdy *in vitro* nie powinno być legalne. Kwestia ta nie pojawiła się w odpowiedzi na wspomniane pytanie portalu Gazeta.pl (Godek, 2015).

Podsumowanie

Reasumując, kultura polityczna wywiera istotny wpływ na jakość demokracji społeczeństwa obywatelskiego. Ważnym jej elementem jest zjawisko występowania manipulacji, które nasilają się szczególnie w okresie kampanii wyborczych, ze względu na to, iż we współczesnych społeczeństwach demokratycznych władza staje się często cechą relacji. Manipulacje, które można uznać za nieuczciwą formę perswazji, w kontekście socjologii polityki przybierają postać miękkiego zarządzania – przyjmowania danego poglądu bez świadomości tego faktu. W opinii Pierre Bourdieu jest to przymoc symboliczna, czyli taka, która nie posiada wymiaru realnego.

W kwestii zapłodnienia *in vitro*, która była istotnym tematem kampanii prezydenckiej w Polsce w 2015 roku, wypowiedzieli się publicznie wszyscy z 11 kandydatów. Autor przytoczył w niniejszej pracy tylko te wypowiedzi, które dotyczyły zapłodnienia *in vitro* i spełniały cechy manipulacji. Nie oznacza to, iż inni kandydaci nie stosowali tego w innych wypowiedziach. Na podstawie analizy treści wypowiedzi można uznać, iż głównymi manipulującymi w tym zakresie byli kandydaci, którzy osiągnęli dobre wyniki. Erystyki w tym zakresie nie zastosowali natomiast

politycy, którzy odnieśli słabe rezultaty. Można zatem przypuszczać, że społeczeństwo polskie jest podatne na manipulacje (będące istotnym elementem kultury politycznej), nie jest ich świadome¹ lub je toleruje, a czołowi politycy wykorzystują strategie socjotechniczne, co staje się jednym z czynników sprzyjających osiągnięciu sukcesów.

Bibliografia

- Babik W. (2011), *O manipulowaniu informacją w prywatnej i publicznej przestrzeni informacyjnej*, w: *Człowiek. Media. Edukacja*, red. E. Musiał, I. Pulak, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych, Kraków, <http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2011/referaty/2011/babik.pdf>, 20 VII 2016.
- Bartkiewicz A. (2015), *Janusz Palikot: Paweł Kukiz? Chłop nie wie co robi*, 28 IV 2015, <http://www.rp.pl/artukul/1197064-Janusz-Palikot--Pawel-Kukiz--Chlopie-wie-co-robi.html>, 20 VII 2016.
- Bińczyk E. (1999), *O czym szepcze władza (w ujęciu Michela Foucaulta)*, „Przegląd Artystyczno-Literacki”, nr 9.
- Bodakowski J. (2015), *Andrzej Duda dopuszcza aborcję i in vitro*, 30 IV 2015, <http://prawy.pl/9217-andrzej-duda-dopuszcza-aborcje-i-in-vitro>, 15 XII 2017.
- Bourdieu P. (2007), *Przemoc symboliczna*, w: *Socjologia. Lektury*, red. P. Sztompka, M. Kucia, Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Brzezińska-Waleszczyk M. (2015), *Duda znowu zmienia zdanie ws. in vitro? Zabieg „pod pewnymi warunkami”, czyli jak to jest zjeść ciastko i mieć ciastko*, 28 IV 2015, <http://natemat.pl/140941,duda-znowu-zmienia-zdanie-ws-in-vitro-zabieg-pod-pewnymi-warunkami-czyli-jak-to-jest-zjesc-ciastko-i-miec-ciastko>, 15 XII 2017.
- D’Almeida F. (2004), *Manipulacja w polityce, w reklamie, w miłości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Daniel K. (2010), *Manipulacje polityczne a jakość demokracji – na przykładzie Polski po 1989 roku*, 9 VII 2010, <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,7394>, 25 XII 2017.
- Debata prezydencka: starcie ws. in vitro*, 17 V 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=KGft5MrzS4U>, 20 VII 2016.
- Doliński D. (2005), *Techniki wpływu społecznego*, w: *Wykłady z psychologii*, t. 12, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa.

¹ Tezie o braku świadomości powszechności manipulacji zaprzecza jednak zjawisko popularności w Polsce treningów na rzecz asertywności (Doliński, 2005, s. 17). Z drugiej strony pojawia się tu pytanie na ile udział w tych treningach wynika z wewnętrznej potrzeby uczestników, a na ile z czynników zewnętrznych np. presji otoczenia czy mody.

- Dudek A. (2016), *Historia polityczna Polski 1989–2015*, Wydawnictwo Znak Horyzont, Kraków.
- Fedyszak-Radziejowska B. (2008), *Geniusze politycznej manipulacji*, 30 III 2008, <http://www.rp.pl/artukul/113957.html>, 9 V 2014.
- Gaworski M., *Techniki manipulacji*, <https://destrudo.pl/manipulacja>, 25 XII 2017.
- Gilejko L. (2004), *Kultura polityczna w drugiej w drugiej dekadzie przemian – czy może być inaczej?*, w: *Kultura polityczna Polaków*, red. B. Gołębiowski, Oficyna Wydawnicza „Stopka”, Łomża.
- Godek K. (2015), *Jacek Wilk odpowiada na pytania o ochronę życia i rodziny*, <http://www.stopaborcji.pl/jacek-wilk-odpowiada-na-pytania-o-ochrone-zycia-i-rodziny>, 20 VII 2016.
- Grapiel R., Leszczyńska K. (red.) (2004), *Sztuka perswazji. Socjologiczne, psychologiczne i lingwistyczne aspekty komunikowania perswazyjnego*, Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków.
- Howarth D. (2008), *Dyskurs*, Oficyna Naukowa, tłum. A. Gąsior-Niemiec, Warszawa.
- Höffe O. (2008), *Mala historia filozofii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kamińska-Szmaj I. (1994), *Co to jest kultura polityczna?*, w: *Język polityki a współczesna kultura polityczna* (tom 11 z serii *Język a kultura*), red. J. Anusiewicz, B. Siciński, Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, Wrocław.
- Kampka A. (2009), *Perswazja w języku polityki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Kampka A. (2014), *Debata publiczna. Zmiany społecznych norm komunikacji*, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Kazikiewicz M. (2015), *Duda chciał karać więzieniem za in vitro. Szefowa jego sztabu: nie popieram tego*, 12 III 2015, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,130496,title,Duda-chcial-karac-wiezieniem-za-in-vitro-Szefowa-jego-sztabunie-popieram-tego,wid,17339770,wiadomosc.html?ticaid=117667>, 20 VII 2016.
- Kmiecik B. (2015), *Prawdziwe kłamstwa in vitro*, 21 V 2015, <http://gosc.pl/doc/2494080.Prawdziwe-klamstwa-in-vitro>, 15 XII 2017.
- Kukiz: *„Jak można finansować in vitro, gdy matki dzieci niepełnosprawnych dostają po 1000 złotych miesięcznie na utrzymanie siebie i dziecka?”*, 9 IV 2015, <http://wpolityce.pl/polityka/240233-kukiz-jak-mozna-finansowac-in-vitro-gdy-matki-dzieci-niepelnosprawnych-dostaja-po-1000-zlotych-miesiecznicie-na-utrzymanie-siebie-i-dziecka>, 20 VII 2016.
- Kula H. (2005), *Propaganda współczesna. Istota – właściwości*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Kwestionariusz prezydencki Gazeta.pl. Odpowiedzi Pawła Kukiza*, 21 IV 2015, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,143907,17844677,Kwestionariusz_prezydencki_Gazeta_pl_Odpowiedzi_Pawla.html, 20 VII 2016.
- Maigret E. (2012), *Socjologia komunikacji i mediów*, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Marshall G. (red.) (2012), *Słownik socjologii i nauk społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Nowy spot Komorowskiego. Sztab uderza w Andrzeja Dudę tematem *in vitro*, 5 V 2015, <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/nowy-spot-wyborczy-bronislawa-komorowskiego-uderza-w-andrzeja-dude/yqbtrd>, 20 VII 2016.
- Paweł Kukiz, 9 III 2015, <http://www.radiozet.pl/Radio/Programy/Gosc-Radia-ZET/Artykuly/Paweł-Kukiz-u-Moniki-Olejniki-00001924>, 20 VII 2016.
- Pawłowska A. (1996), *Władza polityczna – u schyłku wieku*, w: *Z zagadnień socjologii polityki*, t. I: *Klasyczne i nowe obszary badawcze; pogranicza dyscyplin i dziedziny; kwestie teorii i praktyki*, red. L. W. Zacher, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Polak M. (2015), *DEBATA: A. Duda masakruje B. Komorowskiego ws. in vitro*, 17 V 2015, <https://prawy.pl/9041-debata-a-duda-swietnie-przygotowany-z-in-vitro>, 20 VII 2016.
- Silverman D. (2010), *Prowadzenie badań jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Sobol E. (red.) (2002), *Nowy Słownik Języka Polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Symposium Naukowe: Oblicza Manipulacji – źródła i skutki* (2016), 23 I 2016, <https://wksim.edu.pl/trwa-symposium-naukowe-oblicza-manipulacji-zrodla-i-skutki>, 20 VII 2016.
- Usłysz swojego prezydenta. Jacek Wilk: Podatek liniowy, „nie” dla euro i związków partnerskich [KWESTIONARIUSZ]*, 14 IV 2015, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,17749513,Uslysz_swojego_prezydenta_Jacek_Wilk_Podatek liniowy_.html, 20 VII 2016.
- Wejbert-Wąsiewicz E. (2011), *Instrumentalizacja emocji w debacie publicznej poruszającej etyczne problemy związane z życiem ludzkim*, w: *Studia z socjologii emocji. Podręcznik akademicki*, red. A. Czerner, E. Nieroba, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Wnuk-Lipiński E. (2005), *Socjologia życia publicznego*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa.
- Wybory wygrywa się w sieci* (2015), 3 VI 2015, <http://gosc.pl/doc/2515797.Wybory-wygrywa-sie-w-sieci>, 8 X 2017.

Manipulations as a component of political culture (on case of media discourse in a question of *in vitro* fertilization in presidential campaign in Poland in 2015 year)

Summary

Campaigns before elections are good occasion to use manipulations. Topic of *in vitro* fertilization was one of main topic campaign before presidential election in Poland in 2015 year, which author analyze in it article. Candidates, which used manipulations

achieved definitely better results, than candidates, which did not use manipulations. Due to this fact we can think, that manipulations are important part of polish political culture, and polish society did not know it or is tolerant to it fact.

Key words: political culture, media discourse, manipulation

Informacja o autorze

Zbigniew Przybyłek [zbigniewp0@op.pl] – doktorant w Instytucie Socjologii UKSW, mgr politologii, lic. historii, absolwent kursów pedagogicznych, z wykształcenia nauczyciel i specjalista ds. Europy Środkowo-Wschodniej. Obszar badawczy to głównie socjologia polityki, prawa, religii, mediów, języka, moralności i emocji.